

City University of New York (CUNY)

CUNY Academic Works

Publications and Research

CUNY Graduate Center

2021

Va ser homosexual, Chopin?

Antoni Pizà
CUNY Graduate Center

[How does access to this work benefit you? Let us know!](#)

More information about this work at: https://academicworks.cuny.edu/gc_pubs/861

Discover additional works at: <https://academicworks.cuny.edu>

This work is made publicly available by the City University of New York (CUNY).
Contact: AcademicWorks@cuny.edu

VA SER
HOMOSEXUAL,
CHOPIN?

BESADES, SEMEN I
UN RE BEMOLL INSIDIÓS

Antoni Pizà

[A les pàgines anteriors] El monument a Frédéric Chopin a Varsòvia, situat al Parc dels Banys Reials (conegut també per Parc Łazienki). Va ser dissenyat el 1907 per Wacław Szymanowski, amb motiu del centenari del naixement de Chopin l'any 1810, però la seva execució es va endarrerir per la controvèrsia sobre el seu disseny i després per l'esclat de la Primera Guerra Mundial. L'estàtua va ser finalment fosa en bronze i erigida el 1926, però va ser destruïda el 1940 per ordre de les autoritats alemanyes que havien ocupat Polònia. Acabada la Segona Guerra Mundial, el monument va ser reconstruït "per la Nació polonesa".

OUTING

A hores d'ara, el més sorprenent de tot és que l'homosexualitat de Chopin sigui notícia. Però no hi ha dubte que ho és, i molt. El darrer rebombori l'ha aflamat un documental radiofònic suís de dues hores de durada del pianista i escriptor Moritz Weber en el qual compila i escenifica fragments de cartes homoeròtiques del compositor polonès. (Vegeu, al final d'aquest escrit, algunes referències a la web).

Les parts seleccionades ja eren majoritàriament conegudes i no es tracta d'un *outing* (desemmascarament) com els que s'usaven en els anys noranta del segle passat i que es justificaven com a una necessitat o un benefici per a la comunitat que encara no es deia LGBTI+. Weber, en tot cas, atia el foc de la polèmica afirmant emfàticament que les relacions homosexuals de Chopin, tot i que conegudes, se solen evadir sistemàticament en la majoria d'escrits sobre ell, i sovint es consideren, si és que mai es consideren, un *péché de jeunesse*, una fase juvenil cap a una heteronormativitat, com se sol dir ara, o sigui, una identitat sòlidament i inequívocament heterosexual. En molts casos, diu Weber, aquestes relacions s'han censurat, però en general —ja amb més astúcia— s'han minimitzat hàbilment i manipulat amb subtils paraules per emascarar-les. Com interpretar, si no, que en algunes traduccions de les cartes de Chopin el pronom de l'objecte de desig hagi passat de masculí a femení?

El documental de Weber ha coincidit amb una etapa de virulenta homofòbia a Polònia, país que considera Chopin un heroi nacional, un símbol d'identitat i un reclam turístic que atreu milers de persones cada any. L'aeroport de Varsòvia du el seu nom. I no hi ha casa, carrer o plaça que pugui establir algun llaç amb el músic que no col·loqui una placa commemorativa. Lògicament, anar a remenar la qüestió de la seva homosexualitat alarma el govern populista actual i molesta distints sectors de la població del país. Chopin és Polònia i Polònia és Chopin.

FORMALISME O HOMOFÒBIA?

En molts casos, però, persones que no volen passar per homòfobes, senzillament declaren amb arguments «formalistes» que l'orientació sexual de Chopin té poca importància. Una representant de l'Institut Chopin de Varsòvia, per exemple, afirma que això de l'homosexualitat de Chopin ja ho aprenen «els alumnes de segon any de musicologia». (Per què esperen al «segon any», no ho ha acabat d'expli-

car). Aquesta actitud està prou generalitzada entre músics i estudiosos de la música. Vet aquí, la presidenta de la Societat Chopin del Regne Unit qui també opina que Chopin no tenia preferències sexuals i era un home de «sentiments» més que de desitjos carnals. Un dels seus grans biògrafs, Alan Walker despatxa l'assumpte de les relacions homoeròtiques de Chopin com a d'«amistat coral» (no sexual) i de «confusió psicològica».

Els arguments «formalistes» sostenen que, de l'artista, just l'obra és rellevant i la seva vida privada és, lògicament, privada, i no hi ha cap necessitat de remenar-la. El formalisme, però, en la tradició *contre Sainte-Beuve*, s'esfondra quan aquesta posició s'aplica estrictament a les relacions homosexuals i no a les heterosexuals. Dit d'una altra manera: de les relacions de Chopin amb les dones, no just se'n parla sinó que molt i amb molta vehemència. Chopin, tot sigui dit, no va expressar mai cap desig sexual explícitament per cap dona, però la seva vida sentimental s'ha heterosexualitzat des de sempre amb escrits literaris, acadèmics, històrics, biogràfics, musicològics, psicològics i un llarg etcètera. Aquest discurs heterosexualitzador no just es limita a textos escrits, sinó que ha agafat forma de pintures a l'oli i dibuixos a llapis, escultures, pel·lícules i qualsevol altre mitjà d'expressió.

Per una altra banda, l'onada d'homofòbia per part del govern de Polònia no admet matisos interpretatius i és, sense embuts, real i cruel i, fins fa ben poc, dins Europa, era inaudita i hauria estat inacceptable. Fa escasses setmanes, per exemple, el Consell d'Europa va emetre un document que denuncia, de forma fulminant, la creació d'horripilants zones «lliures de LGBTI», així com la retòrica exagerada i esgarrifosa de govern que intenta acabar amb «l'agressivitat de la propaganda homo» i tot allò que intenti «soscavar la família tradicional». Segons un rànquing d'una agència internacional de drets LGBTI+, Polònia és el darrer de la llista. (Espanya, comparativament, se situa en sisena posició). En conseqüència, la majoria d'organitzacions LGBTI+ de Polònia han aplaudit la internacionalització de la notícia i celebren que el seu heroi nacional sigui (possiblement) homosexual. «Indubtablement —ha dit un líder del col·lectiu— com a mínim va ser bisexual».

REBOMBORI MEDIÀTIC

El cas és que, efectivament, la notícia que Chopin hauria pogut ser gai, *queer*, hetero-

ANTONI PIZÀ (Felanitx, 1962) és director de la Foundation for Iberian Music al Barry S. Brook Center for Music Research and Documentation del Graduate Center de la City University of New York (CUNY)

dissident o senzillament persona LGBTI+ no ha passat desapercebuda. Just després de la bomba mediàtica que va ser el programa de ràdio suís, *The Guardian* va reproduir i ampliar la notícia i la totpoderosa CNN la va escampar arreu del món. Diaris espanyols (*Público*, *El Mundo*, etc.), francesos, i francament de qualsevol país van comentar la notícia. Webs, blogs, comptes de Twitter i Facebook van començar a bullir amb un constant i hipnòtic brunzit de reenviaments, sovint sense afegir res al debat però sempre presentant opinions de to vociferant. La pàgina de Wikipedia (en anglès i francès, sobretot) va començar a transformar-se, canviant-se i corregint-se minut a minut. A la secció d'«historial», on es veuen pas a pas els canvis al text, l'article en anglès, especialment, va espessir-se amb tota classe de comentaris bizantins. Editat per tres persones que no en deixen passar cap, jubilats, experts o no, o senzillament persones generoses amb el seu temps, van començar a pontificar i aportar els seus coneixements i, en alguns casos, prejudicis. La vigilància de la Veritat sobre Chopin, aparentment, és un dels seus deures existencials. I en certa manera els ho hem d'agrair.

Preparant aquest escrit, vaig observar que es comentava un article meu del 2010 on jo ja havia articulat la gran majoria de punts d'aquesta polèmica. Amb anterioritat, Moritz Weber, el redactor del documental suís, havia valorat la meua feina com una de les motivacions i base per a la seva tasca. De tot plegat, vaig pensar, just una conclusió és possible: la qüestió de si Chopin va ser homosexual interessa a molta gent. Uns per debatre una qüestió formalista; altres, en el món LGBTI+, perquè veuen en aquesta reivindicació una passa positiva en la seva lluita política cap a la *inclusivitat*. I és clar, molts en el món de la política populista també hi veuen una amenaça inacceptable que cal censurar.

UN RE BEMOLL

L'anecdota del Chopin amb les dones és extens. En alguns casos està documentat, en altres és part d'un repertori de relats més o menys probable, però en alguns casos és totalment fals. Vertader o fals, el discurs del Chopin heterosexual s'ha propagat àmpliament i mulla directament o indirectament tot el que ha creat la seva figura mítica. És probable que els alumnes de musicologia hagin d'esperar al segon curs per «descobrir» les

La qüestió de si Chopin va ser homosexual interessa a molta gent. Uns per debatre una qüestió formalista; altres, en el món LGBTI+, perquè veuen en aquesta reivindicació una passa positiva en la seva lluita política cap a la inclusivitat. I alguns populistes hi veuen una amenaça inacceptable que cal censurar.

relacions homosexuals de Chopin, però qualsevol infant d'uè de Polònia ja ho ha interioritzat profundament abans que li canviïn els primers bolquers.

Segons aquest procés heterosexualitzador —vertader o fals, anecdòtic o històric, però àmpliament extens i documentat— ja de jove i educat exclusivament per dones, sa mare i una germana gran, Chopin s'havia trobat sempre més còmode entre nenes que entre nens. Es conta, per exemple, que preferia les nenes que els nens per jugar i, com qualsevol nen entremaliat, corria, fugia i s'amagava amb elles darrere les mates de l'escola. El 1824, segons sembla, es va enamorar d'una nena i, tímid com era, va emprar un amic seu jueu per fer d'alcalot entre ells. Chopin era molt antisemita i, recordant l'anècdota, sempre remarcava emfàticament la identitat del seu amic. Una altra amiga d'aquella època púber li copiava la música i Chopin li va dedicar dues obres primerenques com a detall d'agraïment. Durant unes vacances a una propietat rural, la filla de la governanta va quedar embarassada i el primer acusat va ser Chopin, encara que posteriorment sortiria el veritable culpable de la malifeta. ¿I qui pot dubtar mai que Chopin era «normal» si va deixar encinta una amigueta?

A Chopin se li han atribuït una extensa cadena d'amors femenins. A més de George Sand, amor romàntic prototípic i embafador, a Chopin li han atribuït relacions personals —possiblement sentimentals, d'enamorament o directament sexuals— amb Leopoldine Blathea, Konstancja Gladkowska i Maria Wodzinska, entre altres. El cas més curiós, però és el de Delfina Potocka. Chopin la va conèixer abans que Sand i a ella va tornar quan Sand el va deixar. Delfina era, segons molts testimonis una *traviata*, una dona de vida llicenciosa i dispersa. Amiga i amant de molts dels grans artistes del París de la primera meitat del segle XIX, com un tal Delacroix, un altre pintor, Paul Delaroche, no

va tenir altra ocurrència més que retratar-la escandalosament com a marededeu. Avui en dia, però, se la recorda per unes cartes apòcrifes entre Chopin i ella.

Les falses missives són exageradament gràfiques i descriuen els suposats desitjos sexuals de Chopin a través d'un singular codi. Chopin, modificant les lletres del nom de la seva amant (Delphina), l'anomenava Phindela. La seva vagina va quedar com «el re bemoll» i, posteriorment, com a «silenci» musical. En polonès re bemoll es *Des dur* que sona com a *des durka* o «petit forat» (vagina). El «pedal» del piano va esdevenir el membre del compositor. Així Chopin suposadament va escriure: «M'agradaria aficar-te-la ben endins el teu re bemoll...». En una altra carta li explica l'ús del pedal en el piano i, amb doble sentit, suposadament diu: «Tracta'l bé, perquè no és fàcil guanyar la seva intimitat i

amor... Com una dona que tem per la seva reputació, el pedal no cedirà així com així. Quan cedeixi, però, farà miracles, com un bon amant amb molta experiència.»

SEMEN

Chopin, freudià abans de Freud, explica que les forces creatives dels artistes tenen la seva font en el semen. Segons ell, la inspiració i les idees li arriben especialment quan fa temps que no ha ejaculat i diu:

Quan buido el meu suc dins una dona fins al punt de quedar-me ben eixut, la inspiració m'abandona i no em venen idees musicals noves al cap. Imagina't que ho és d'estrany i bell que la força que s'usa per fecundar una dona, creant una nova vida dins ella, és la mateixa força que crea una obra d'art. És el mateix suc vital, i l'home el tuda en un sol moment de plaer. El mateix es pot dir de la ciència. Els qui fan grans descobriments s'han d'allunyar de les dones. La fórmula és prou simple. L'home ha de renunciar a les dones perquè l'energia acumulada en el seu sistema anirà —no del pardal i dels collons cap a dins la dona— sinó cap al seu cervell en la forma de la inspiració perquè pugui donar vida a una obra d'art. Pensa-ho, el desig sexual que empeny els homes cap a les dones es pot transformar en inspiració. Però just pels qui tenen condicions. Un beneït que viu sense dones enfollirà frustrat. Pel geni, l'amor no correspost i la passió insatisfeta, esmolada per la inabastable imatge de l'estimada, és una infinita font d'inspiració. Oh la meva dolcíssima Phindela, pensa en tot el suc preciós que he tudat dins tu, bombant-te sense cap finalitat. No t'he donat mai cap infant i pensa quantes idees musicals s'han tudat en el teu interior. Balades, poloneses, tal vegada fins i tot un concert sencer s'ha perdut per sempre dins el teu re bemoll. No et puc dir quants. He estat tan immersit en tu que gairebé no he pogut crear res. Tota la meva creació ha anat directament del meu pardal al teu re bemoll. Obres que haguessin pogut veure la llum del dia s'han ofegat dins el teu re bemoll. Dus tanta música meva en el teu ventre que estàs embarassada de les meves composicions... Els sants tenien raó quan deien que les dones eren les portes de l'infern. No, no, em faig arrere. Tu ets les portes de l'infern. Per tu abandonaré la fama, la feina, tot.

Delfina Potock (Murovani Kurylivtsi, Ucraïna 1807-París, França 1877)

I ja, pràcticament delirant, Chopin acaba: «Sé que t'agrada el meu pardal i els meus collons. Després d'aquesta dissertació, els has de respectar més perquè no just són una font de plaer. Són la font del meu triomf artístic. Plaer suprem, la creació de la vida, de l'art, de la ciència, tot es deu a ells, els totpoderosos, que sempre visquin.» Chopin s'hi obsedeix i, posteriorment, el desig sexual li fa pensar en «formiguetes arrossegant-se del meu cervell fins al meu pardal». Anys després, quan Chopin i Sand ja s'havien separat, el compositor suposadament va tornar a escriure apassionadament a Delfina i li demana que li concedeixi el «favor suprem». Sembla que li ho va concedir i Chopin corresponent-la li va dedicar el famós *Vals del minut* (ejaculació precoç?), el qual està naturalment en re bemoll, així com possiblement el Concert per a Piano i orquestra op. 21, el Preludi op. 28, núm. 7 i una cançó. Abans, però, ja li havia dedicat aquest poema apòcrif:

*Boixar-te és la meva predilecta ocupació.
El llit triomfa sobre la inspiració.
Anhelo els teus pits,
diu el teu volgut Fritz.*

DEMÈNCIA I MÉS HOMOFÒBIA

La història d'aquestes cartes falses és, en ella mateixa, molt significativa en el procés d'heterosexualització de Chopin. Vet aquí el cas de Paulina Czernicka, una musicòloga dement, que el 1945 va oferir a una emissora de ràdio de Lituània un guió per a un programa basat en unes cartes eròtiques i antisemites —és a dir, escandaloses— de Chopin, i que a més a més eren absolutament inèdites. Czernicka les havia trobades en una caixa forta d'una parenta seva, la ineludible comtessa Delfina Potocka a qui anaven dirigides. La «comtessa» era efectivament comtessa, però no era parenta seva i les cartes eren el producte de la seva ment delirant. Quan els experts van demanar veure les cartes originals, Czernicka va defugir la qüestió. Desemascarada, la van denunciar, jutjar i multar, i ella, desesperada, es va suïcidar el 1949, com ja s'havien suïcidat sa mare i dos germans seus. El seu fill, també malalt del cap, va ser ingressat en un hospital mental. Van passar molts anys i en una biografia de Chopin molt traduïda, obra de l'escriptor polonès Kazimierz Wierzyński, es van incloure algunes citacions de les cartes apòcrifes. Eren els oberts anys seixanta, al cap i a la fi, i la imat-

Tytus Woyciechowski
(Leópolis, Ucraïna, 1808 -
Poturzyn, Polònia, 1879)

ge d'un Chopin alliberat i explícitament sexual va començar a prendre volada. Aviat els experts van declarar unànimement la falsedat de pràcticament totes les cartes. Però ja era massa tard. El mite havia eclipsat la realitat. El bell film, disponible a YouTube, *The Strange Case of Delphina Potocka* (1999), no va fer sinó ampliar la caixa de ressonància de la gran butllofa. Chopin era sòlidament heterosexual.

PÉCHÉS DE JEUNESSE

Per una altra banda, les proves de l'homosexualitat de Chopin són minses, però estan molt ben documentades, com està ben documentada la seva manipulació, la seva heterosexualització. El primer amor de Chopin, durant l'època escolar, va ser Tytus Woyciechowski, un jovencell un poc més gran que ell, taciturn i atlètic, un bergant que feia

Les relacions homosexuals de Chopin no es limiten a uns *péchés de jéneusse*. La seva discreció i rebuig a sortir de l'armari, emperò, es justifica perquè si bé els artistes i els rics podien practicar i practicaven un discret llibertinatge, la repressió estava sempre a l'aguait.

coses «normals» com anar a caçar i a qui li agradava anar a córrer pel camp. Tytus admirava Chopin pel seu talent musical; Chopin, confonent-se, se'n va enamorar immediatament. Les lletres (estrictament veritades) de Chopin a Tytus no poden ser més clares: «et vull besar» li diu en innumerable ocasions. En certa ocasió, confirmant un *fait accompli*, amolla: «a tu no t'agrada que et besis». Un altre cop, descriu la intensitat del seu desig i expressa vehementment que el vol besar exactament a la boca. «Et beso amb tot el meu cor damunt els llavis, si m'ho permetes.» De tant en tant, Chopin es resigna i diu: «No em besis perquè encara no m'he rentat». Un bon dia que Chopin està agitat d'amor li escriu: «Quines beneïtures que dic! Tu no em besaries fins i tot si em rentés amb tots els perfums de Bizanci, si no fos que et forçés amb algun poder sobrenatural. Jo hi crec, en aquests poders. Avui vespre has de somiar que em beses.» Altres vegades, Chopin no pot ser més directe: «Tu ets l'únic que estimo...»

Anys després, Chopin va oferir a Tytus la més òbvia expressió del seu amor dedicant-li les Variacions per a piano “Là ci darem la mano” basades en la famosa ària i duet del *Don Giovanni* de Mozart. La simbologia de “Là ci darem la mano” es captada perfectament per James Joyce al capítol “Calypso” quan Molly desitja una relació adúltera amb el seu representant artístic just abans de cantar l'ària de Mozart. En aquesta ària, Don Giovanni sedueix Zerlina amb una música absolutament captivadora i edulcorada que no deixa cap dubte sobre el seu propòsit (seduir). Zerlina acaba acceptant la conquesta, però a contracor, perquè ha promès el seu amor a Massetto. Com ja va observar un crític pioner de Chopin el 1831, Don Giovanni —coincidentment?— besa Zerlina quan la música arriba exactament al re bemoll (la nota)! Com Zerlina, delerosa de la besada, però a la vegada culpable, Tytus

degué sentir l'esquinçament entre la seva lleialtat a Chopin, per una banda i la impossibilitat, per l'altra, de viure com a homosexuals, sigui perquè Tytus era decididament heterosexual o bé per por a la repressió social. El 1849 Chopin va escriure la que possiblement seria la seva darrera carta. Anava dirigida a Tytus.

Les relacions homosexuals de Chopin, però, no es limiten a aquests *péchés de jéneusse* i segurament va tenir altres vivències homosexuals. Durant un viatge a Londres, per exemple, escriu al seu íntim amic, el pianista Julian Fontana: «excel·lents urinaris!». L'anècdota sobre els excusats públics de la capital britànica se sol interpretar com que hi anava a lligar. La seva discreció i rebuig a sortir de l'armari, emperò, es justifica perquè si bé els artistes i els rics podien practicar i practicaven un discret llibertinatge, la repressió estava sempre a l'aguait.

Chopin, per exemple, era conscient del que li havia passat a una de les seves relacions més importants, el marquès de Custine, l'homosexualitat del qual era pública. El 28 d'octubre de 1824, la policia va trobar el cos d'Astolphe de Custine inconscient i mig enfangat en terra. De cintura per avall, l'havien despulcat, apallissat i probablement sodomitzat. Els sospitosos de l'atac havien estat un grup de soldats del regiment de cavalleria tan atractius com perilloso. Custine havia intentat tenir una relació sexual amb un d'ells i els macips, per venjar-se, l'havien assaltat amb sadisme. Custine havia estat l'homosexual més famós de França. S'havia casat i havia tingut un fill, però gairebé tota la seva vida havia viscut aparellat amb un altre home. Amb ell, solien fer *ménages à trois*. A l'època de Chopin, el «tercer» amant, un militar polonès, va arribar a viure amb ells tres anys, materialitzant probablement el *ménage* més perdurable de la història de la sexualitat europea. Custine, per tant, havia viscut obertament com a homosexual, però aquest escàndol el va acovardir. De sobte, acoquinat, es va refugiar en la religió integrista i va tornar un beat extremista. A pesar d'haver escrit nombrosos llibres de viatges, va abandonar la seva activitat intel·lectual per sempre.

El 1835 va conèixer Chopin i va esdevenir un dels seus protectors, tot i que no va demostrar mai sentir-se atret per ell sexualment. Així i tot, li escrivia adreçant-se a ell com «Estimat Chopinet...». O també li deia, «inconstant silf». En tot cas, és lògic pensar que

el compositor conegués l'escarni públic que havia suposat l'escàndol de Custine dotze anys abans. Si Chopin havia tingut mai desitjos de posar en pràctica la seva homosexualitat, l'exemple de Custine li donava moltes raons per desistir. Les dones, fins i tot quan eren adúlteres, masclots i sospitoses de lesbianisme, com George Sand, eren una aposta més segura.

Per una altra part, la música de Chopin, clarament, projecta i habita territoris del femení i l'efeminament. Alguns crítics volen trobar evidència d'això mateix en la música, en la solfa, en el formalisme. Però en general, tot sol acabar en vaguetats. Si les notes són incapaces de revelar l'orientació sexual de Chopin i les seves connotacions per a milions d'oients, just ens queda l'evidència documental (cartes, premsa, etc.). Era, aleshores, homosexual Chopin segons aquestes proves? Sí i no; depèn de com es defineixi l'homosexualitat. En general, als països occidentals moderns hom *és* homosexual; però a altres cultures es *practica* l'homosexualitat sense *ser-ho*. Aquesta diferència és important perquè a l'Europa del segle XIX, especialment entre les elits, es podia *practicar* l'homosexualitat sense *ser-ho*. Chopin va practicar sens dubte l'homosexualitat, però no hauria dit mai, crec jo, que ho *era*. ■

DOCUMENTALS RADIOFÒNICS

CONSELL D'EUROPA / COMISSARIA DE DRETS HUMANS

RÀNQUING DE DRETS LGBTI+

FILM: THE STRANGE CASE OF DELPHINA POTOCKA

Una reflexió sobre el Procés, què ha passat i per què, i el plantejament d'algunes hipòtesis sobre solucions i camins de futur possibles

Escrit per un dels politòlegs que més finament ha analitzat el Procés independentista de Catalunya, aquest assaig indaga sobre les causes de la revolta democràtica catalana, analitza la resposta que ha obtingut de l'estat, es pregunta per què Catalunya no és independent i reflexiona sobre el futur. Un balanç crític imprescindible per a l'hora actual.

Sèrie Assaig
224 pp.
17,5 €

A la venda a www.elsllibresdelavenc.cat o www.lavenc.cat